

In menig geval werd door het instituut van de vrederechtspraak veel narigheid veroorzaakt. Wij denken dan niet alleen aan de opgelegde gevangenisstraffen maar ook aan de boeten. In een arbeidersgezin waar men de grootste moeite had om met een weekloon van dertig gulden rond te komen, kon al een boete van een tientje gevoelig aankomen. Plausibel achten wij het overigens dat dergelijke boeten af en toe, en misschien wel vaak, met bijdragen van anderen opgebracht zijn. Wie 'goed' was en zich voor een vrede-rechter of voor het vrederechtshof moest verantwoorden, stond daar, waar het kleine incidenten betrof, eigenlijk bij toeval terecht, symbolisch als het ware: hij of zij had NSB'ers uitgescholden, met hen gevochten of (ook dat kwam voor) voor hen op de grond gespuwd dan wel op andere wijze van zijn of haar minachting doen blijken. Maar die gevoelens leefden bij de overgrote meederheid van het volk! De publikatie van de vonnissen in de dagbladders had dan ook een door de bezetter en de NSB niet voorzien neveneffect: men had er veel plezier in. In de periode herfst '41-zomer '42 trof men elke week in alle kranten korte berichten aan waarin uitlatingen die men in het openbaar niet doen mocht ('NSB'ers zijn landverraders', bijvoorbeeld), zwart op wit afgedrukt stonden. Droeg die publikatie van de vonnissen er toe bij dat men zich intoomde? Vermoedelijk wel. Maar als van wezenlijker belang zien wij het dat, zoals wij in deel 5 al schreven, de verontwaardiging die zich in '40 en '41 openlijk tegen de bezetter en zijn handlangers richtte, van de herfst van '41 af een verbittering werd die de expressie eerder meed dan zocht.

Hier vloeide uit voort dat zich steeds minder incidenten voordeden die voor berechting door de vrederechtspraak in aanmerking kwamen. Het instituut ging verlopen, zulks niet geheel tot ongenoegen van de bezetter: het neveneffect op de bevolking zal Seyss-Inquart en Schmidt wel niet ontgaan zijn; bovendien waren zij beiden van mening dat verschillende vrede-rechters niet aan de gekoesterde verwachtingen voldeden doordat zij veel te lage straffen oplegden. Zo weinig kregen de vrederechters en het vrederechtshof in de loop van '42 te doen dat Carp, president van het hof, zich via Mussert moeite ging geven opdat aan de vrederechters en het vrederechtshof een geheel nieuwe taak gegeven zou worden: zij zouden in de plaats moeten komen van de ambtenarengerechten en van de Centrale Raad van Beroep. Men sloeg dan twee vliegen in één klap: de vrederechters en het vrederechtshof zouden voldoende werk krijgen en het zou NSB'ers-gezagsdragers voortaan gemakkelijk vallen, zich van tegenwerkende ambtenaren (die nu veelal steun vonden bij de ambtenarenrechtspraak) te ontdoen. Schrieke wees evenwel Carps denkbeeld onmiddellijk van de hand - Seyss-Inquart, Wimmer en Schmidt zagen er al evenmin iets in: uitvoering van wat